

DR. İLHAMİ FAYDAGÖR (1910 – 1986): YAŞAMI VE YAŞATTIKLARI *

Şeref ETKER

(Dr.)

T.C. Sağlık Bakanlığı

<https://orcid.org/0000-0001-6966-8816>

serefetker@gmail.com

Gülten DİNÇ

(Prof. Dr.)

Emekli Öğretim Üyesi

<https://orcid.org/0000-0002-8746-9068>

gultendinc@yahoo.com

Geliş Tarihi: 10.08.2025

Kabul Tarihi: 10.11.2025

Araştırma Makalesi

* Bu makale, XV. Türk Tıp Tarihi Kongresi, 5-8 Haziran 2024, Bilecik, programında sunulan sözel bildirinin genişletilmiş metnidir.

Öz: Dr. İlhami Faydagör'ün yaşamöyküsünü ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmamızda, Dr. Faydagör'ün kişisel notlarından ve yayımlanmamış araştırmalarından yararlanılmıştır. Ayrıca, "İpek Sultan" adlı, bilinmeyen, uzun bir şiiri bulunarak çeviriyazısı hazırlanmıştır. Dahiliye Mütihassısı, şair ve araştırmacı Dr. İlhami Faydagör 1326 [1910] yılında Van'da doğar, ilkokulu Elazığ'da, ortaokul ve liseyi Adana'da tamamlar. 1929 yılında kaydolduğu İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden, 1935'te mezun olur. Aynı yıl Adana Sıtma Mücadele Enstitüsü'nde üç ay süreyle sıtma kursu görür. İlk memuriyeti Kars Vilayeti'nin sınır kazası olan Posof Hükümet Tabipliği'dir (1936). 1939'da Samsun Sıtma Mücadele Tabipliği'ne tayin edilerek Posof'tan ayrılır. Bu sırada İkinci Dünya Savaşı başlamıştır. Samsun'un Terme ve Çarşamba kazalarında sıtma mücadele tabipliğine tayin olunur. Ardından Ordu vilayeti Mesudiye Kazası Hükümet Tabipliği (1940-1941) ve Eskişehir Mihaliçcik Kazası Hükümet Tabipliği (1941-1943) görevlerinde bulunur. Sonrasında, Savaşın sonuna kadar kalacağı Bursa Gemlik Kazası Hükümet Tabipliği'ne atanır. Bu sırada Gemlik'teki suni ipek fabrikası Sunğipek'de çalışır. Sunğipek Fabrikası'nda çalıştığı dönemi ve gözlemlediği ipek üretimini "İpek Sultan" adıyla yazdığı 43 sayfalık şiirinde anlatır. 1946 yılında Gemlik Hükümet Tabipliği'nden Bursa Devlet Hastanesi dahiliye asistanlığına seçilir; daha sonra uzmanlık eğitimini İstanbul Şişli Çocuk Hastanesi'nde sürdürür ve 1951 yılında Dahiliye Mütihassısı olur. 1952-1954 yılları arasında Verem Mücadele Cemiyeti Eyüp Verem Dispanseri tabibi olarak çalışır. Bundan sonra Askeri Fabrikalar Erenköy Sanatoryumu Dahiliye Mütihassıslığına atanır. Erenköy Sanatoryumu'nda 22 yıl dahiliye mütihassısı ve başhekim olarak görev yaptıktan sonra 15 Temmuz 1975 tarihinde emekliye ayrılır. Emekli olduktan sonra İstanbul kütüphanelerinde çeşitli konularda basılı ve yazma eserler üzerinde araştırmalar yapan Dr. Faydagör, bu çalışmalarını sırasında en büyük zamanını bir "Tıbbi Bitkiler" kitabı yazmaya ayırır. Ancak kitabını yayımlayamadan 13 Ekim 1986'da yaşamını yitirir. Dr. İlhami Faydagör'ün vefatından sonra yakınları tarafından adına yapılan bağışla İstanbul Esenler'de "Dr. İlhami Faydagör İlkokulu" ve "Dr. İlhami Faydagör Ortaokulu" inşa ettirilir. Araştırmalarımız sonucunda, ne yazık ki, adını taşıyan okullarda bile tanınmadığını öğrendiğimiz Dr. İlhami Faydagör'ün, türünün özgün bir örneği olan "İpek Sultan" şiirini de gün ışığına çıkarmış oluyoruz.

DR. İLHAMİ FAYDAGÖR (1910 -1986): HIS LIFE AND LEGACY

Anahtar Kelimeler: Dr. İlhami Faydagör, Sunğipek Fabrikası, İpek Sultan, Şiir, Tıbbi Bitkiler

Abstract: This study on Dr. İlhami Faydagör's biography is based on his personal notes and research manuscripts. One of his unknown poems titled "İpek Sultan" was discovered and a transcription has been included in the article. Dr. İlhami Faydagör, internist, poet and researcher, born in Van in 1910, attended primary school in Elazığ and high school in Adana. He enrolled in the Istanbul University Medical Faculty in 1929, and graduating in 1936. In the same year, after a three-month course at the Adana Malaria Institute, he was appointed as State Medical Officer in the township of Posof in Kars province. In 1939 Dr. Faydagör was to become the Medical Officer for Malaria Combat in Samsun, including the towns of Terme and Çarşamba. Through Second World War II he was posted first as Medical Officer in Mesudiye in the Ordu province (1940-1941), and later in Mihaliçcik in Eskişehir (1941-1943). Subsequently, he moved to Gemlik in Bursa, where he was to remain until the end of the War. In this period Faydagör also served as physician of the "Gemlik Sunğipek", the Artificial Silk and Viscose Products Plant. Here he composed his 43-page long poem entitled "İpek Sultan" (Silk Sultan) symbolizing the artificial silk production process. In 1946 he arrived at the Bursa State Hospital for his training in internal medicine, completing his specialization at the Istanbul (Şişli) Children's Hospital in 1951. During the years 1952-1954, Dr. İlhami Faydagör was consulting dispensary physician of the Tuberculosis Combat Society in Eyüp, Istanbul, and, from 1954 until his retirement in 1975, the internist and administrator of the Erenköy Sanatorium, then attached to the General Directorate of Military Factories. Following his retirement Dr. İlhami Faydagör devoted most of his time to researching publications and manuscripts in the collections of Istanbul libraries with the aim of compiling a comprehensive book on "Medicinal Plants". Sadly, he passed away on 13th October 1986 before fulfilling his major project. His surviving relatives donated for the established of two schools in Esenler, Istanbul, bearing his name: the "Dr. İlhami Faydagör İlkokulu" (Primary school) and the "Dr. İlhami Faydagör Ortaokulu" (Junior high school). This article summarizes İlhami Faydagör's biography, which were, unfortunately, at the time of writing was largely unknown in both schools with his name, and brings to light his poem "İpek Sultan" (Silk Sultan), a unique example of its genre.

Keywords: Dr. İlhami Faydagör, Sunğıpek Artificial Silk Factory, İpek (Silk) Sultan, Poetry, Medicinal Plants.

Giriş

Şiir ve edebiyatla ilgilenen, araştırmacı bir Cumhuriyet Dönemi hekimi olan Dr. İlhami Faydagör 1910 [1326] yılında Van'da doğar. Babası Hâkim Faydagöroğlu Mehmed Fehmi Bey'in memuriyeti nedeniyle çocukluğu Anadolu'nun birçok yerini dolaşarak geçer. Birinci Dünya Savaşı başladığında Rus saldırısından kaçarak önce Elazığ'a, daha sonra Güney Anadolu'ya geçerler. Sonrasında tekrar Elazığ'a dönerler. İlhami Bey, o zamanlar altı yıl olan ilkokulu Elazığ'da tamamlar. Cumhuriyet'in ilanı sırasında Erzurum'da ortaokul öğrencisidir. Ortaokulu Adana'da bitirir, daha sonra Adana Lisesi'ne yazılır. Adana Lisesi'nden 1929 yılında mezun olur, aynı yıl İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydolar. **(Resim 1, 2 ve 3)**

Resim-1: İlhami Fehmi Bey, Tıp Fakültesi öğrencisi (1930).

Resim-2: Arka sırada sağdan dördüncü öğrenci İlhami Fehmi (Faydagör), beşinci öğrenci İsmail Namık (Gedik). Ön sırada soldan üçüncü Ord. Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp, dördüncü Ord. Prof. Dr. Tevfik Salim Sağlam, 12 Mayıs 1934

Resim-3: Tıp Fakültesi sınıf resminin ilk sırasında sağdan ikinci Dr. İlhami Faydagör.

Tıp öğrenimi sırasında Sağlık Bakanlığı'nın yatılı talebe yurdunda kalır. Fakülteden 15 Temmuz 1935 tarihinde mezun olur. **(Resim-4)**

Resim-4: Dr. İlhami Faydagör'ün Tıp Fakültesi diploması.

Aynı yıl Adana Sıtma Mücadele Enstitüsü'nde üç ay süreyle sıtma kursu görür. 11 Kasım 1935'te yedek subaylık için Gülhane Askeri Hastane ve Okulu'nda askere alınır. 1 Mart 1936 tarihinde yedek asteğmen olarak Çanakkale-Ezine 115. Topçu Alay Tabipliği'ne tayin olunur. 20 Temmuz 1936'da Montrö Boğazlar Anlaşması yapıldığında Alay, Çanakkale Boğazı'ndaki Erenköy sırtlarına nakledilir. Dr. İlhami Faydagör 1 Ekim 1936'da ordudan teğmen olarak terhis olunur. **(Resim-5)**

Resim-5: Tabip Teğmen İlhami Faydagör.

O dönemde Bursa merkezli sanayileşme atılımları kapsamında adını Atatürk'ün koyduğu ve 2 Şubat 1938 tarihinde açılışını yaptığı Gemlik Sunğipek Fabrikası'nın ipekli dokumacılığın yeniden ivme kazanmasında önemli rolü vardır.³

Fabrikada, viskon (yapay yün), reyon (yapay ipek) ve selofan viskoz ürünleri olarak bilinen selülozik temelli üç ana ürün üretimi yapılır. Viskon ve reyon tekstil endüstrisinde, selofan ise ambalaj sanayiinde kullanılır.⁴

Dr. İlhami Faydagör, İpek Sultan şiirinde Gemlik Sunğipek Fabrikası'nda üretilen bu ürünlerden reyon/sunğipek (yapay/suni ipek/floş) üretim sürecini anlatır. İzmit'ten gelen selüloz önce selüloz ambarına gelir ve sonrasında soda binası ve kimyevi ihzar (hazırlık) binalarına gönderilir. Bu süreçte saf selüloz elde edilerek tekstil dairesine verilir. Burada ham selüloz Sunğipek'e yani suni/yapay ipeğe dönüşür. Dr. Faydagör tüm bu kimyasal süreçleri ve yakından gözlemlediği suni ipek üretim sürecini, imgeleminde geliştirdiği masalsi bir senaryo kapsamında satırlara aktarır. Dr. İlhami Faydagör, *İpek Sultan* şiirinde zengin bir şiirsel dil ve metaforlar kullanarak, "selüloz familyası"nın dilinden üretim sürecini baştan sona dile getirir; alfa, beta ve gama adlı kız kardeşlerden oluşan bu "familya" önce toplanıp Tesbit (sabitleme) – Kurutma- Eritme - Parçalama - Laboratuvar - Sülfürleme - İhzar (Hazırlama) - Biriktirme ve Süzme işlemlerinden geçirilerek "Ham ipek" haline gelir; Yıkama - Kurutma - Nemletme - Büküm ve Tefrik (ayırma) aşamaları sonucunda "suni ipek" (viskoz) ürününe dönüşerek değerlendirilir.⁵

Fabrikada 1938-1949 yılları arasında 350 ton/yıl olarak sadece reyon üretimi yapılır. Daha sonra buna 1949'da 500 ton/yıl kapasiteli viskon (yapay yün), 1951'de 200 ton/yıl kapasiteli selon ve karbon sülfür (viskoz üretiminde yardımcı ham madde) üniteleri eklenir.⁶

Bu üretim süreci dönemin gazetelerinden birinde "*Hammadde olan selüloz, sodyum hidroksit eriyiği ile karıştırılarak alkali selüloz olur. Bu madde de karbon sülfür ve sodyum hidroksit ile karıştırılıp viskoz elde edilir. Viskoz, erimiş tutkalı andıran bir maddedir... Bu, bir çökertme banyosu içine püskürtülür ve burada parçalanır. Geri kalan viskoz, lif haline gelir ve hemen bobinlere sarılır. Çeşitli besleyip büyütme aşamalarından sonra bükülür ve sunğipek olarak piyasaya sunulur. Sunğipek sanayiinde beyaz kartonlar halindeki selülozun toz haline gelip, sararıp tutkala benzediği ve en sonunda da beyaz, parlak iplik haline geldiği görülür.*" satırlarıyla anlatılır.⁷ Aynı süreç Kültür ve Turizm Bakanlığı film arşivinde bulunan bir belgeselde "*Selüloz tabakaları muazzam bir sıcaklık altında kurutulduktan sonra bastırma havuzlarına sevk edilerek itme makinelerinde hamur ve muhtelif diğer safhalardan sonra üretme makinelerine sevk edilir. Viskozun üretme makinelerinde iplik haline girmesi görülmeye değer bir hadisedir. Bobinlere sarılan iplikler banyo ve kurutma safhasını geçirir ve ambalajı yapılır. Gemlik Sunğipek Fabrikası manzara itibarıyla Sümerbank'ın en güzel fabrika yeridir?*" sözcükleriyle ifade edilir.⁸

İlhami Faydagör, şair gözüyle gözlemlediği suni ipek üretiminin bütün inceliklerinden 780 dizelik bir destan çıkarır⁹ ancak Gemlik Sunğipek fabrikası ne yazık ki günümüze

³ Mehmed Gökhan Polatoğlu, İbrahim Eyyüpoğlu. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ipekli dokuma sanayi ve gelişimi (1923-1938). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2020; 24: 351-369

⁴ Kadriye Komit, Reyhan Çorum. *Atatürk'ün Gemlik'e Armağanı: Sunğipek*. C. 1., Bursa, 2023, Marmara Mücellit Mtb., s. 75

⁵ Bkz.: Ek: İpek Sultan şiiri

⁶ Kadriye Komit, Reyhan Çorum. *Atatürk'ün Gemlik'e Armağanı: Sunğipek*. C. 1., Bursa, 2023, Marmara Mücellit Mtb., s. 71-75

⁷ Marmara incisi Gemlik ve Sunğipek Fabrikası. *Hürsöz Gz.*, 30 Nisan 1949, Yıl: 3, Sayı: 851

⁸ Erişim linki: <https://filmmirasim.ktb.gov.tr/tr/film/izmit-seka-fabrikasi> Erişim tarihi: 20.03.2024, İzmit SEKA ve Gemlik Sunğipek Fabrikaları; Sümerbank İzmit Seka ve Gemlik Sunğipek Fabrikalarından Görüntüler Belgeseli. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 1938-1950 Film Arşivi

⁹ Bkz. Ek: İpek Sultan şiiri

ulaşamaz. 1980'lerde başlayan sanayisizleşme süreci ile birlikte fabrikada üretim yavaşlar, nihayet 16 Mart 1998 tarihinde TEKEL'e devredilir, TEKEL de bu işletmeyi kapatır.¹⁰ Sunğipek Fabrikasının arazi ve binaları bugün Uludağ Üniversitesi Gemlik Sunğipek Asım Kocabıyık Yerleşkesi olarak hizmet vermektedir. Yerleşkede; Asım Kocabıyık Meslek Yüksekokulu, Hukuk Fakültesi, Necati Kurtuluş Denizcilik Yüksekokulu ile üç de lise yer almaktadır.

Dr. İlhami Faydagör, 12 Aralık 1946 tarihinde Bursa Devlet Hastanesi dâhiliye asistanlığına seçilerek Gemlik Hükümet Tabipliğinden ayrılır. Uzmanlık eğitimini daha sonra İstanbul (Şişli) Çocuk Hastanesi dâhiliye asistanlığında sürdürür. 1951 yılında ihtisasını tamamlayarak Dâhiliye Mütihazası olur. Bu sırada annesinin rahatsızlığı ve aileye kendisinin bakması nedeniyle İstanbul'da kalmak ister. Ancak tüm uğraşlarına karşın Sağlık Bakanlığı tarafından İstanbul'da bir göreve atanmaz. Bu nedenle 1 Şubat 1952 ile 14 Eylül 1954 tarihleri arasında 175 TL. maaşla Verem Mücadele Cemiyeti Eyüp Verem Dispanseri tabibi olarak çalışır. Sonrasında Askeri Fabrikalar Erenköy Sanatoryumu Dâhiliye Mütihazası'na atanır. **(Resim-7)**

Resim-7: Dahiliye Mütihazası Dr. İlhami Faydagör.

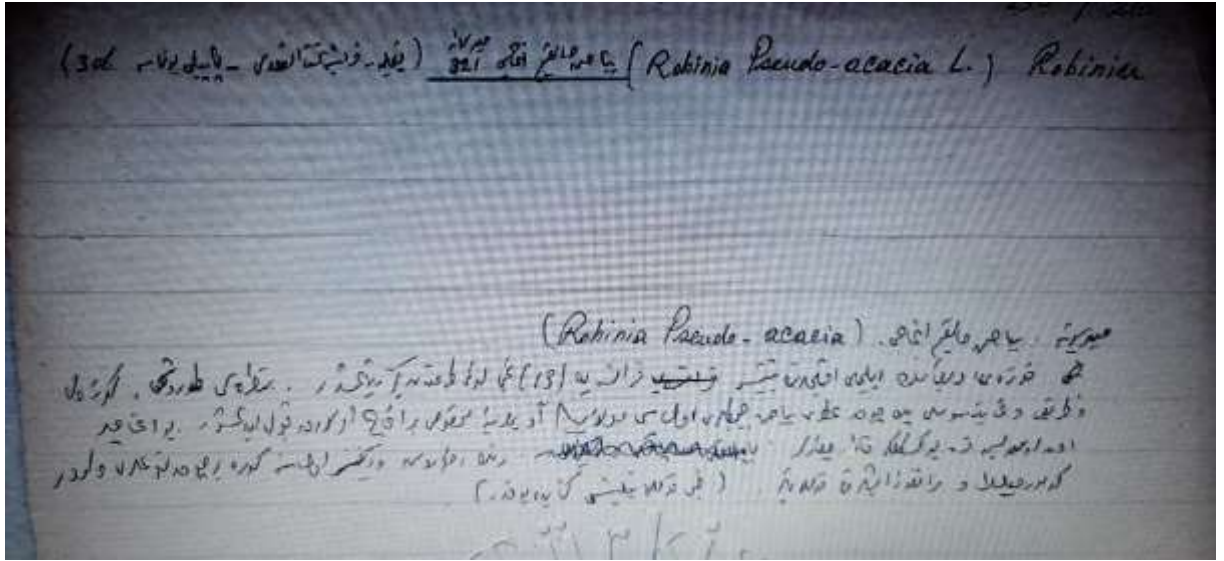
Sanatoryum 1969 yılında çıkarılan bir yasayla Millî Savunma Bakanlığı'ndan Sosyal Sigortalar Kurumu'na devredilir. Dr. İlhami Faydagör, Erenköy Sanatoryumu'nda 22 yıl dâhiliye mütihazası ve başhekim olarak görev yaptıktan sonra 15 Temmuz 1975 tarihinde emekliye ayrılır. **(Resim-8)**

¹⁰ Kadriye Komit, Reyhan Çorum. *Atatürk'ün Gemlik'e Armağanı: Sunğipek*. C. 1., Bursa, 2023, Marmara Mücellit Mtb., s. 36, 73

Resim-8: Dr. İlhami Faydagör emeklilik yıllarında.

Emekli olduktan sonra hekimlik yapmaz, İstanbul kütüphanelerinde çeşitli konularda basılı ve yazma eserler üzerinde araştırmalar yapar. Dr. Faydagör, bu çalışmalarını sırasında en büyük zamanını bir “*Tıbbi Bitkiler*” kitabı yazmaya ayırır. Bu amaçla emeklilik günlerini kitap ve dergi tarayarak geçirir. (**Resim-9**)

Resim-9: Dr. İlhami Faydagör'ün Süleymaniye Kütüphanesi, Süheyl Ünver Dosyaları 838 numarada kayıtlı *Tıbbi Bitkiler* el yazısı kitabından bir sayfa.

Özel olarak planladığı haftanın belli günlerinde İstanbul'un farklı kütüphanelerinde çalışır, pazartesi ve perşembe günlerini ise o zamanki adı ile İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı kütüphanesine ayırır. Bu düzenli ve disiplinli çalışmalarının amacı botanik ve eczacılık yazmalarını tarayarak faydalı bitkiler sözlüğü/ ansiklopedisi formunda bir kitap yayımlamaktır. Ancak aynı zamanda amansız bir hastalıkla da mücadele etmektedir. Bu nedenle büyük emeklerle tamamlamaya çalıştığı kitabını yayımlamaya fırsat bulamadan, 13 Ekim 1986 tarihinde yaşamını yitirir.

Dr. İlhami Faydagör, vefat ettiğinde iki kız kardeşi ile birlikte yaşamaktadır, hiç evlenmemiştir. Dr. İlhami Faydagör'ün İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı ile yolunun kesişmesi yaşamının bu son dönemine rastlar. 1983 yılında Gülten Özkan [Dinç]'in Anabilim Dalı arşiv ve kütüphanesinden sorumlu

olarak görev yapmaya başladığı sıralarda kibar bir beyefendi, çekingen bir tavırla kendini tanıtarak kütüphanedeki yazma eserler üzerinde çalışmak için izin rica eder. Dr. İlhami Faydagör, o günden itibaren düzenli olarak pazartesi ve perşembe günleri Anabilim Dalı kütüphanesinde çalışmaya başlar. (**Resim-10**)

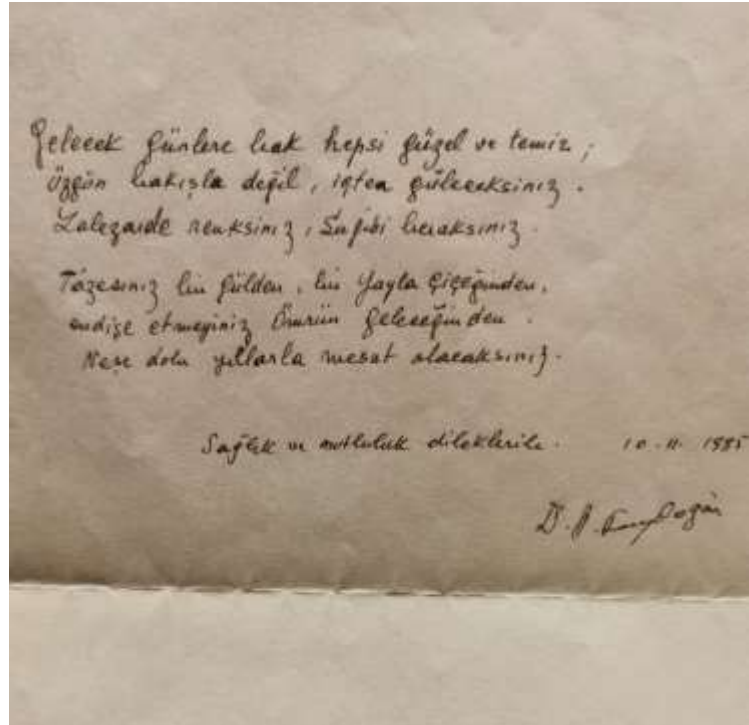
Resim-10: İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Kütüphanesi'nde Gülten Dinç ve Dr. İlhami Faydagör, 1984.

Çıkarılan her yazma eser ya da kitaptan sonra, verdiği rahatsızlık için defalarca özür diler, sessizce çalışır. Çocukluktan kalma seri yazma alışkanlığı olan Osmanlıca ile kendi hazırladığı fişler üzerine ya da defterine, ayrıntılı notlar alır. Zaman içinde birimin en devamlı ziyaretçisi olur. Anabilim Dalı Başkanı ve çalışanları ile dostluğunu ilerletir. Osmanlıca'yı çok iyi okuyup yazması nedeniyle de giderek birimdeki araştırmacıların çözemedikleri belgeler konusunda danışıkları kişi haline gelir. Bu konularda yardımcı olmaktan hiç kaçınmaz, bazen kendi çalışmalarını bırakıp günlerce bunlarla uğraşır, çeviriler yapar ya da bazı tanıdıklarının mezuniyet tezini neredeyse kendisi hazırlar. Verdiği sözleri tutar, kaynaklar getirir, belgeleri çözer, geçmişteki deneyimlerini ve derin bilgisini akıcı sohbetleriyle ortaya koyar. Anabilim Dalı araştırmacılarına verdiği tüm bu desteğin yanı sıra Birim Müzesi'nin kurulması sırasında maddi katkılarda bulunur, ayrıca tarihsel değeri olan tıbbi alet edevat bağışı da yapar. (**Resim-11**)

Resim-11: İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Bilim Dalı müzesinin açılışı. Resimdekiler soldan sağa; birim sekreteri Sinem Uçan Bolat, Dr. İlhami Faydagör, Gülten Dinç, M. Bedizel Zülfiyar Aydın, Prof. Dr. Nil Sarı, 20 Mayıs 1985.

Tüm nezaketi ve karşısındakini kırmaktan, yormaktan sakınan tavırları ile tam bir İstanbul beyefendisidir. Bu davranışları, her türlü yapmacıklıktan uzak kişiliğinin bir parçasıdır. Bütün uğraşlarının dışında en büyük merakı ise edebiyattır. Türk ve Dünya edebiyatına ait pek çok eseri okuyup özümsemiştir. Özellikle şiirle çok ilgilidir, Baki'nin, Şeyh Galib'in ve diğer birçok şairin şiirlerini ezbere okur, kendisi de şiir yazar. (**Resim-12**)

Resim-12: Dr. İlhami Faydagör'ün akrostiş tarzında yazdığı bir şiiri.

Sohbetlerinin arasına mutlaka konu ile ilgili birkaç dize katar, konuyu akıcı hale getirir. Fakat ne yazık ki diğer yönleri gibi şair kişiliği de her zaman gizli kalmış ve değerlendirilememiştir.¹¹

Mütevazı kişiliği nedeniyle kendini hiçbir zaman ön plana çıkarmaz, tüm yaşamını ailesi ve sevdiklerine adar, adeta onlar için çabalayıp, yaşar ve belki de bu fedakâr kişiliği nedeni ile o büyük bilgi birikimi ve emeğinin karşılığını alamadan 13 Ekim 1986'da yaşama veda eder. Yaşamının son iki yılında yakalandığı amansız hastalık onu içten içe kemirirken, durumunun giderek kötüleştiği zamanlarda bile çalışmalarını sürdürür. Hastalığını ve nasıl sonuçlanacağını çok iyi bildiği halde çevresini üzmemek için bunu hiç belli etmez. Nihayet yaşama vedası da kişiliğine uygun olarak sessiz sedasız olur. Anabilim dalına 3-4 aylık bir devamsızlığın ardından vefatından ancak defnedildikten bir gün sonraki bir gazete ilanı ile haberdar olunur.¹²

Dr. İlhami Faydagör'ün neredeyse tüm emeklilik yıllarını yazmaya adanmış ve ölümüyle yarım kalan "Tıbbi Bitkiler" adlı eseri ise vefatından sonra ailesi tarafından önce İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Kütüphanesi'ne bağışlanır. Arap harfleriyle el yazısı olarak yazılan I+258 sayfalık eser daha sonra bir protokolle buradan Süleymaniye Kütüphanesi'ne devredilir. El yazması kitap şu anda Süleymaniye Kütüphanesi, Süheyl Ünver Dosyaları arasında 838 numara ile kayıtlıdır.

Dr. İlhami Faydagör'ün vefatından sonra yakınları, 1971 yılında Esenler, Davutpaşa Mahallesi'nde Ünilever Şirketi tarafından tek katlı baraka olarak yaptırılan ve 1987 yılında çıkan bir yangınla yok olan Ayçiçeği İlkokulu'nun yerine üç katlı yeni bir okul binası yaptırır. Dr. İlhami Faydagör adına yapılan bu bağış nedeni ile okula **Dr. İlhami Faydagör İlkokulu** adı verilir. Sonrasında sekiz yıllık kesintisiz zorunlu İlköğretim Kanunu'nun kabulü ile ilköğretime dönüştürülen okulun bahçesine beş katlı bir ek bina daha yaptırılır. Burası da 6 Ocak 2003 tarihinde hizmete girer. Bu süreçte ek binası **Dr. İlhami Faydagör Ortaokulu** olarak hizmete devam eden okulun ana binası olan A-Blok ise 2012-2013 eğitim-öğretim yılında yenileme çalışmaları kapsamında yıkılarak 2023-2024 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde **Dr. İlhami Faydagör İlkokulu** olarak tekrar hizmete açılır. Ne yazık ki, Dr. İlhami Faydagör'ün yaşamı, kişiliği ve tıp tarihi ya da edebiyatla ilgili çalışmaları adını taşıyan okullarda bile bilinmez, kendisini tanıttıcı hiçbir bilgi bulunmaz. Okulları ziyaretimizde kendisi ile ilgili hiçbir bilginin bulunmadığını, Dr. İlhami Faydagör adının sadece okulların tabelasında bulunduğunu üzümlere gözlemlediğimizde yaşamı ile ilgili iki pano hazırlayarak her iki okula da teslim ettik. Ancak panoların biri şu anda adını taşıyan ortaokulun koridoruna asılmışken diğeri ne yazık ki henüz adını taşıyan ilkokulda kendisine yer bulamamış durumdadır...

Dr. İlhami Faydagör'ü saygıyla anıyoruz ...

Teşekkür: Koleksiyonunda bulunan Dr. İlhami Faydagör'e ait bazı resim ve belgeleri araştırmamızda kullanmamıza izin verdiği için Dr. Burhan Akgün'e ve İpek Sultan şiirinin çeviri yazısını yapan Uzm. Yahya Okutan'a teşekkür ederiz.

¹¹ Gülten Dinç. Dr. İlhami Faydagör. Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları, 1989; 3: 188-190

¹² Gülten Dinç. Dr. İlhami Faydagör. Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları, 1989; 3: 188-190

Kaynakça

- DİNÇ, Gülten. Dr. İlhami Faydagör. *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, 1989; 3: 188-190.
- FAYDAGÖR İlhami. İpek Sultan şiiri. El yazması, 1945, 43 s.
- FAYDAGÖR İlhami. Tıbbi Bitkiler. El yazması, Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Dosyaları No: 838, I+258 s.
- İzmit SEKA ve Gemlik Sunğipek Fabrikaları; Sümerbank İzmit Seka ve Gemlik Sunğipek Fabrikalarından Görüntüler Belgeseli. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 1938-1950 Film Arşivi. <https://filmmirasim.ktb.gov.tr/tr/film/izmit-seka-fabrikasi> (Erişim: 20.03.2024).
- KOMİT, Kadriye, Reyhan Çorum. *Atatürk'ün Gemlik'e Armağanı: Sunğipek*. C. 1., Bursa, 2023, Marmara Mücellit Mtb.,
- Marmara incisi Gemlik ve Sunğipek Fabrikası. *Hürsöz*, 30 Nisan 1949, Yıl: 3, Sayı: 851.
- POLATOĞLU, Mehmed Gökhan, İbrahim Eyyüpoğlu. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ipekli dokuma sanayi ve gelişimi (1923-1938). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2020; 24: 351-369.

EK: İPEK SULTAN

[1] Enginlerden çekiyor bir el beni sahile,
İçimdeki hasretle, gönlümdeki sevgiyle.
Günlerdir istiyorum buradan uzaklaşsam
Beni kendine çeken o ülkeye yaklaşsam.
Anlatamam sizlere, bu sevinci bu tadı;
Kalbimdeki hayalin, dilimde her gün yâdı.
Bir hayale kapılmak, diyorum, böyle neden?
İstiyorum kavuşmak, görmeden, bilinmeden.
Bir gün dediler: "Haydi bir yol göründü sana."
Yolculuğu tattırса çeşitli bin insana.
Bindiğim gemi bilmez kalbimdeki arzuyu
Söyleyemem kimseye, bu ses vermez duyguyu.

-
Karanlık bir yerdeyiz, ne gün belli ne gece
[2] Derinlerden ses veren bir uğultu gelince.
Artık ayrılıyorum anladım bu diyardan
O zaman tattım ancak, dilde gezen bahardan.
Kalabalık çok fazla benim gibi yanmışlar,
Benim gibi hasrete yıllarca katlanmışlar.
Belki hepimiz derdin ateşi içindeyiz
Belki bize açılan yolun eşiğindeyiz.
Günler yıl kadar uzun gelip geçti aradan,
Doksan gün doksan gece yol aldık hiç durmadan.

Tahammül güç şey, fakat seven eder tahammül,
Bütün gece bir güle nasıl yalvarır bülbül.
Bir gün yaklaştık artık beni çeken ülkeye
Dizildik sıra ile, toplandık güverteye.
Sahile yaklaştıkça mesafemiz azaldı
Zincirler şangırdadı halatlar suya daldı.
Bir Nisan günü idi.. gök temiz deniz güzel..
Gönüllerde titrerken bin arzuyla bin emel
Bütün kalpler uyarken bir baharın sesine
Ben de çıktım sessizce Gemlik iskelesine.
[3] Hikâyemi sizlere dostlara anlatmalıyım şimdi.
Gurbete neden çıktım bunun sebebi kimdi.?

-

Çok uzaklarda doğdum buralı değilim ben
Üç kardeşlik bir yerde, ana, baba bir evden.
Burada esen hava silerdi derdi yası,
Dünyada meşhur idi (selüloz) familyası.
Hayatımda tatmadım ne bir dert ne bir mihnet
Bir Koca ildi benim büyüdüğüm memleket.
Toprakları altındı, suyu aydan beyazdı
Bülbül bile bu yurttan başkasına konmazdı.
Bir bahçeli, çiçekli yerde büyüdük gezdik,
Gözyaşını tatmazdık, acı nedir bilmezdik.
Kalbimizde ne dertten ne yastan hisse vardı
Gün ışığı kanattı, sevinç bize rüzgârdı.
Hayal âlemlerinde neşeyle yaşıyorduk,
Her gün bir gizli sese doğru yaklaşıyorduk.
O ses bize dedi ki: çocuklarım bu sizin
Coşan sevincinizin, bu sonsuz neşenizin
[4] Bir tarafı noksandır düşündünüz mü bunu,
Dünyada her kalbin de bir eşi olduğunu.
Böyle şeyi düşünmek bize tuhaf göründü

-

İyi hatırlıyorum; durgun geçen bir gündü.
Üç kardeş anlamazken neydi onun maksadı,
Baktık yaklaştı bize, görmediğim bir cadı.
Üçümüzü süzerken korku salan gözlerle,
Hepimizi methetti ayrı, ayrı sözlerle.

Dedi: İstiyorsanız anlatayım bir masal
Söylediklerim lakin doğrudur değil hayal.
Çok uzak bir ülkede bir genç şehzade varmış,
Ömrü mahzun geçermiş, bilmem neye yararmış.
Bu ülkenin ne kadar varsa boy atmış kızı,
Şehzadenin gönlünde yaratmamış bir sızı.
Uzaklara göndermiş atlılar elçiler atlı.. yaya...
Elleri boş dönmüşler fakat hepsi saraya.
Günlerce genç şehzade düşünmüş dertli olmuş
Günlerce bir bilinmez hasretle yanmış solmuş.
[5] Günlerce at üstünde dolaşmış dağ, dağ gezmiş
En çılgın heyecanda bir kalp acısı sezmiş.
Sonra merak sardırılmış her gün bir başka şeye
Gönül vermiş şiire, mani, koşma demeye.
Sarayı pek büyükmüş pek çok yapısı varmış
Dört atlı fayton çıkan yedi kapısı varmış.
Bülbüllerin neşesi etrafını sararmış,
Orada bütün günler her mevsimde baharmış.
Bu sarayın gezermiş deniz eteklerinde,
Bir başka koku varmış hatta çiçeklerinde
Kaç senedir bu saray olmuş ona bir zindan
Ülkesinde yastaymış ne kadar varsa insan.
Yine elçi göndermiş dört taraflı, dünyaya
Bakalım kim dönecek bir haberle oraya.
Şehzadenin emriyle uğramışlar her yere
Gezmişler, dolaşmışlar, gelmişler bu şehre.
Burada sustu cadı, manalı baktı bize
Dedi ki: "ayrı, ayrı üç lafım vardır size."
İki kız kardeşimin yanlarına yaklaştı
[6] Bir şey fısıldadı, yavaşça uzaklaştı.
Ağır, ağır gelerek kulağıma eğildi
Dedi: "ihtiyarladım, ömründen gün eksildi.
Sen daha yeni açmış bir gülsün bir baharsın,
Kim bilir bir gönülde belki yalnız sen varsın.
Gelenlerle konuştum anlattılar hep bana,
Ben de diyorum şimdi, gizlice bunu sana.
Hayatını bağlarken bir sevgiye emele
Şehzade vurgun kızım, seni gibi güzele."

Bunları söyleyerek ayrıldı gitti cadı,
Bir daha görünmedi adı da duyulmadı.
Saklamadan hiçbir şeyi ne söylenmişse bize,
Üç kız kardeş anlattık hemen birbirimize
Baktık ki aynı sözler, benimki başka biraz,
En son dediği sözün sevinci anlatılmaz:
"Şehzade vurgun kızım senin gibi güzele"
Bu söz beni çekiyor uzakta bir sahile.
Günlerce bekledim ki, beni de götürsünler,
Beni de süslesinler, saçlarımı örsünler.
[7] Can nasıl kavuşursa dünyada cananına,
Bende varayım bir gün şehzadenin yanına.
Uzun zaman bekledik. Birçok günlerden sonra
Bizi de bindirdiler büyükçe bir vapura.
Şehzade alsın diye, beğensin, sevsin diye,
Bir gül demeti gibi gidiyorduk hediyeye.

-
İskele mahşer gibi.. vardı bir sürü insan..
Gülen, susan, ağlayan, gelen, giden, bağırان.
Gözlerimiz dalmışken bahsedilen saraya,
Karşılıyıp aldılar bizi bir arabaya.
Kalbimiz heyecanlı içimiz sevinç dolu,
Büyük kapıdan girdik görünürken bir avlu.
Onu da sessiz geçtik kıvrıldık sonra sağa
Bizi görenler baktık kalktılar hep ayağa.
Bir adam emir verdi alındık bir salona,
Birer, birer sayıldık ayrıldık beşe, ona.
Üç kız kardeş çekildik sessizce bir tarafa
Ağzımızı açmadan karışmadan hiç lafa.
[8] Bir odayı verdiler bir şey sormadan bize
Taksim edildi herkes yerleştik yerimize.
Orada hayli zaman, güldük, gezdik, uzandık,
Boş beklemekten lakin, fazlasıyla usandık.
İçimizde coşarken bir saadet havası
Bir gün dediler: "gelsin selüloz familyası."
Üç adam geldi bize ayrı, ayrı baktılar,
Her birimize birer yeni isim taktılar.
Bir deftere bakarak bana dediler: "Alfa"

Ambar

Tesbit

Diğer kardeşlerime denildi: " Beta .. Gama.."
Bir hüviyet cüzdanı gibi kartlar verildi,
Resmimiz yapışarak altı imza edildi.
Sonra günler uzadı, ne gelen var ne giden
İçimiz üzüntülü, böyle boş beklemekten
Yârden haber gelmiyor benden gitmez yârime,
Bu türküyü söyledim bir gün kardeşlerime:
Türkü:

Yanmış tutuşmuş bülbül
Gül yanağın alına.
[9] Bağlanmış deli gönül
Görünmez hayaline.

-

Sevgi nedir bilmezken
Bir şehzade sevdim ben
Benzedim dilde gezen
Bir sevda masalına.

-

Kalbimde yoktu yaram
Kül oldu her hatıram
Bir sonsuz aşka varam
Binip gönül salına.
Bir gün nihayet sordum bir bekçiye gizlice
Dedim: Usandık artık, yetmez mi bu işkence.
Şehzade istemezse, getirdi bizi niye
Günler aylara vardı, aylar doldu seneye
Çok iyi bir insanmış gülerek şöyle dedi:
"Sabır eylemek güç şeydir, kesmemeli ümidi
Dedim: "Buradan doğru gider miyiz yanına"
[10] Dedi: "Kavuşmak burada, pek zordur cananına."
Dedim: "Bu güçlük neden, bunun vardır sebebi"
Dedi: "Sınamak lazım sevdim diyen her kalbi"
Dedim: "Gönlü bilen yok, imtihan etsin onu"
Dedi: "Bu nasıl sözdür öğrenirsin en sonu."
Dedim: "Bunda ne var ki, öğrendiklerim az mı"?
Dedi: "Bunu bilemem. Kitaplarda yazmaz mı?"
Mecnun Leyla için birçok mihnet çekermiş
Sevenler azap duyar muradına erermiş.

Sen daha pek çok şeyler görüp öğreneceksin,
Sen hiçbir şey bilmeyen çok taze bir çiçeksin.
İlk geçeceğin yollar uzundur korkuludur
Bu yollarda pek fazla keder mihnet doludur.
Azapla ıstırapla korkunç günler geçecek,
Saadet şarabından bakalım kim içecek.
Sustum, fakat üzüldüm içimden yana, yana,
Belki bir gün rastlarım beni de anlayana.

-

Nihayet sıra geldi çağırıldılar bizleri
[11] Üç kız kardeş el ele yürüdük en ileri.
Bir koridordan sonra bir tek kapıya vardık,
Ümit dünyası, dedim, açıldı bize artık.
Süzerken üçümüz de etrafı ürkek, ürkek,
İçeri aldı bizi, bir kadınla bir erkek.
Birer, birer sayıldık kartımız imzalandı,
Kapılar sürmelendi pencereler kapandı.
Boram, boram terledik burası çok sıcaktı,
Bir hayli zaman durduk, şimdi ne olacaktı.
Dediler: "başlanıyor burada imtihana
Ayrılır kalpler burada sevene unutana.
Dudağınız her lahza bir ismi ansa bile
Gönlünüz kavrulsa da sevgiden yansa bile
Hiçbir şey sormayınız, susarak düşününüz
Burada geçecektir yetmiş iki gününüz.
Çölde Mecnun yanarak aradı Leyla'sını
Burada bulacaksınız, siz de çöl havasını.
Sonra sükût kapladı etrafımızı birden,
Ne bir ses geliyordu ne bir rüzgâr bir yerden.
[12] Üç kardeş kucaklaştık, içten içe ağladık
Meçhul bir saadete bir talihi bağladık.
Gün oldu düşündüm durdum gözümde yaşlar
Gün oldu dedim: Hayat belki burada başlar.
İçimde canlanırken akan sular ormanlar
Bazen gözümde tüttü büyüdüğüm o diyar.
Bir damla suya hasret bahtsızlar gibi yandım
Çöllere düşmüş gibi susuzluktan kıvrandım.
Sevene diyorlar ki azap, işkence yarmış

Kurutma

Talihimde yazılı bir böyle bahis varmış
Üstümde sükût kapak dört yanım sanki sağır,
Uzun günler, üzerek, geçtiler ağır, ağır.
Yetmiş ikinci günde nihayet geldi canları
Bu sevgi için dertle başlayan hayatları.
İlk safhayı üç kardeş beraberce kazandık
Gerçi pek çok üzüldük, gerçi tutuştuk yandık.

Bir akşam bu salondan alındık başkasına
Burada da tutulduk bir ölüm havasına.

Genişçe bir havuza üçümüz sıralandık
[13] Zehirli bir su ile boydan boya ıslandık.

Her şeyi yakıyordu yakamazken bir kalbi,

1

Ne kızıl alev saçan bir su idi yarabbi.

2 (satırlarda yer değişikliği işaret edilmiş)

El ele tutuşmadık toplu kalalım diye

Bu yakan sular lakin ayırmıştı ikiye.

Yüzümde bir kor gibi akarken gözyaşlarım

Gördüm ki boydan boya yandılar kardaşlarım.

Nasıl koparılırsa iki kol birbirinden

Eritip ayırdılar kardeşlerimi benden.

Her ikisi de sularda kayıp olup gitti

Dünya gözüyle görmek ümidi burda bitti.

Yalnızlık meğer zormuş, düştün kardaşdan uzak

Kim paylaşır derdimi boynuma sarılarak.

Matem tuttum karalar bağladım gizli, gizli

Üç gün üç gece ağladım gizli, gizli.

Bir sabah çıkardılar beni halsiz mecalsiz,

Ne kadar çok üzgündüm bunu bilemezsiniz.

Gözlerim yaşla dolu görmezken solu sağı

Bir arabaya koyup indirdiler aşağı.

[14] Başlıyordu şimdi de yeni bir mücadele

Bu bahsi anlatmak zor, kolay değil her dile.

Arabamız doğruca girdi bir loş odaya

Derinden geliyordu korkunç sesler buraya.

Haykırmalar, feryatlar, ağlayanlar susanlar

Acı, acı çığlıklar bağırip yalvaranlar.

Karanlığı seçerek baktım etrafımda ne var

Bir dört köşe yerdeyim sarmış beni dört duvar.

Üstümde kapak gibi bir tavan eğilmede,

Eritme

Parçalama

Benim gibi dertliler doğranıp kesilmede.
İki alev gibi dil yaklaşıp uzanıyor,
İki hançer ağızla vücutlar doğranıyor.
Bir dil zehir saçıyor bir dil kustururken kan
Hangi kuvvet kurtarır beni bu uçurumdan.
Bir makas bir hamlede saçlarımı doğradı
Bir diğeri kesecek başka yerler aradı.
Uzanırken kalbime süngü gibi bir bıçak
Bir başkası habersiz karşıdan parlayarak.
Üstüme saldırdılar iki zebani gibi
[15] Ezmeğe kast ettiler beni, bir canı gibi.
Her darbe saplanırken kalbime bir ok gibi
Delik deşik vücudum edildi pamuk gibi.
Günler uzanırken tükendi tahammülüm
Dedim kim bilir belki yaklaştı zalim ölüm.
Nasıl geçti o günler ben hala şaşıyorum
Geçmiş demek ki bakın bugün de yaşıyorum.
Sevmek için değer mi boyun eğmek her derde
Dört gün dört gece kaldım bu ölüm gezen yerde.
Parçalanmış bir halde çıkarıldım buradan,
Bana benzemezdi artık dünyada seven insan.
Baktılar çok hastayım birazcık rahatım yok
Bir adım atmaya halim durmaya takatim yok.
Dediler (Çok hastadır hemen revire gitsin,
Tahlilleri yapılınsın, hem istirahat etsin.)
İki merdiven çıktık bir holden geçirdiler
Bana orada şerbet biraz su içirdiler.
Can veren sözlerinden şifa bulurken insan
Muayene ettiler beni üç güzel bayan.
[16] Üçünün de ruhları dillerinden güzeldi
Sonra bir uzun erkek üç bayan daha geldi.
Bakışları tazelik veriyordu canıma
Bir sabah biri geldi -Ser-tabipmiş- yanıma.
Bir tatlı sesle dedi: -Kızım Alfa nasılsın?
Sonra emirler verdi: Buna iyi bakılınsın.
Vücudumda yer buldu neşeyle huzur takat
Bir gün bana dediler: "Buldun artık ifâkat"
Set çekemedim birden boşanan gözyaşıma,

Laboratuvar

Bir arabaya bindim yine yalnız başıma.
Bıraktılar yeniden bir işkence yoluna
Belki de Allah yazmış bunu seven kuluna
İndik alt kata, girdik bir kapıdan içeri
Orada karşıladı bir adam gelenleri.
Bir odaya sokuldum bir şey sormadan yine
Bambaşka bir yerdi bu, benzemez evvelkine.
Altı köşesi vardı dönüyordu muttasıl
Burada yoktu lâkin, bıçak ağız, alev dil
Ayakta duramadım yıkıldım bir köşeye
[17] Daldı gözüm korkuya kalbim se endişeye.
Birden sular boşandı habersizce tavandan
Bu kâfi gelmez gibi, sağlı sollu dört yandan.
Sarıyordu sinsice zehirli gaz kokusu
Gönlümde yavaş, yavaş söndü gençlik arzusu.
Rengim sarardı soldu bir kuru yaprak gibi
Varlığım parçalandı oldu bir toprak gibi
Geçen günler, baharlar gözlerimde canlandı
Onlar artık hayaldi geri gelmez zamandı.
Sonsuz bir tahammülle bu azaba katlandım
Bir gündüz iki gece bir acıya dayandım.
Kokudan bayılmışım uyandım neden sonra
Bir huni gibi yoldan yürüdük bir çukura
Kimseye sormadım: (Artık bu cefa niye?)
Sokuldum insafsızca bir tunç üstüvaneye.
İçi dolu tamamen yakan eriten bir su
Gönlümdeki hevesler ve çırpınan her arzu.
Ram oldu eriyerek bir ölüm havasına
Veda ettim hayata doymadan sefasına.
[18] Sonra tadı çok acı bir şerbet içirdiler
Kendimden geçmem için kadeh kadeh verdiler.
Daldım başka âleme eridim hayal oldum
Belki dillerde gezen bir tatlı masal oldum.
Sanki bir gizli dünya açıldı bana birden
Eski dünyam değişti uzaklaştı her yerden.
Sanki eridim girdim bir kasvetli âleme
Gönlümde bitmez ki dert, daldım yine eleme
Bir ham varlığa o an benzemişti vücudum

Sülfürleme

İhzar

Artık Alfa değildim şimdi [Viskoz] olmuşum.
Altı gün altı gece orada uzandım kaldım
Her gün bir başka hisse başka âleme daldım.
Sonra üstümde tazyik vardı dertten mihnetten
Pek yorulmuşum artık gördüğüm felâketten.
Gönlümde heves yok, dizlerimde derman yok
Bir teselli veren yok, bir lahza avutan yok
O kadar halsizdim ki lüzum yok bahaneye
Dediler çok hastadır, gitse hastaneye.
Muayene ettiler yine üç güzel bayan
[19] Yattım istirahat ettim her yerime geldi can.
Gözlerimde bir hayal süzüyorken etrafı
Bir gün bana dediler: İstirahatin kâfi.
Yine yalnız düştüm sonu gelmez yollara
Gerçi şifa bulmuşum, sızlayan başka yara.
İndirdiler alt kata girdim aynı odaya
Benim gibi genç kızlar dizildiler sıraya.
İçimde bir korku tutuşurken el ele
Sonra daldık sessizce bir karanlık tünele.
Bir korkunç ses durmadan (haydi ileri) diyor
Duranların belinde kırbaçlar şakırdıyor.
Gittiğimiz yol bilmem sormayın ne kadardı
Otuz kırk kilometre belki de fazla vardı.
Dört yanımız kapalı, bir boşlukla bir sükût
Bir ses içimde diyor: Artık her şeyi unut.
Hayal oldu gençlik, kül oldu her hatıran
Bir tazesini açılır, kapanmazken bir yaran.
İçimde beni yakan böyle bir sızı varken
Hasret beni durmadan tutuşturup yakarken
[20] Bir cevap vermiyordu bu susmuş sessiz yollar
Önümüzde uzanmış ışısız ıssız yollar.
Kalbindeki üzüntü bir kızın dile geldi
Baktık ki ağlayarak bir yanık ses yükseldi:
Şarkı:
Bir gülün uğruna düştüm yollara
Bir bakışın kalbimi hep göz göz etti.
Elimden tutarak saldı rüzgâra
Hamlıktan kurtardı beni öz etti.

Laboratuvar

-

Gönül kuşu uçtu bir gizli sese
Ben kendim ettim ne ki ettimse
Çektiğim cefayı anlamaz kimse
Düşler ayıpladı eller söz etti.

-

Günlerdir o yârden gelmedi haber
Hasretten kavruldum çektiğim yeter
Gurbet ellerine etmeden sefer
Sevgilim gizlice bana göz etti.
[21] Nihayet yol tükendi bir aydınlığa çıktık
Tünel bir ağız gibi geride kaldı artık.
Bizi karşıladılar çeşitli bir kaç insan
Bir salona alındık durmadan oturmadan.
Burada bizden önce gelmiş pek çok kız vardı
Hepsinin kalbinde gülen aynı bahardı.
Tanışarak konuştuk, söylenen anlatılmaz
Beklendiler nedense, sükût içinde biraz.
Sonra baktık bir adam yanında birkaç kişi
Yavaş, yavaş yaklaştı, anlattı hep geçmişî.
Birçok şeyler söyledi, bize nasihat etti
Dedi: mazi oldu olanlar geçti gitti.
Şimdi hamlıktan çıkıp bu âleme girdiniz
Belki de sevdiğinizden birer parça verdiniz.
Fakat kemale ermek olgunlaşmak çok güçtür
Bu bahsin kitaplarda yazılı faslı üçtür.
Süzerek dinleniniz ruhunuzu burada
Uzun söze ne hacet tabii bu arada
Olgunlaşmaya bakın, kalmayın eski halde
[22] Daha birçok sözler ki hepsi aynı mealde.
Uzaklaşıp giderken bir takım emirler verdi
Birkaç adam gelerek, sessizce yol gösterdi.
Girdik hepimiz birden, üç odalı bir hole
Taksim olunduk hemen, yerleştik sağa sola
İstirahat mükemmel, bakım sa fevkalade
Dersler ağır ve yüklü, faaliyet ziyade.
Odalar çok kasvetli raflarda kitap dolu
Ne ararsan bulunur dört taraf sağlı sollu.

Biriktirme

Süzme (I)

Her birinde sekiz gün kalarak ayrı, ayrı
Durmadan çalışarak dolaştık odaları.
İçimizde heyecan kalplerde korku keder
İlk süzölmeye girdik hep beraber.
Üç kişilik bir grup hepsi de yaşlı kâmil
Sualler sordular her gelene muttasıl.
Ortada oturan zat bana fazlaca baktı
Bu gurubun her halde büyüğü olacaktı.
Soluk dudaklarını birbirine vurarak
Şu sözleri söyledi tane, tane durarak:
[23] Yol nedir yolcu nedir?
El nedir elçi nedir?
Göl nedir inci nedir?
Çabuk cevap vermeli düşünme vakti azdı
Kısa söylemek lazım uzun anlatılmazdı.
Bir an düşündüm sonra kalbime sordum yalnız
Şöyle bir cevap verdim doğru mudur dersiniz:
Yol, bir ümidin izi
Yolcu onun bahtsız.ı.
El uzaklarda kaldı
Elçi oradan aldı.
Göl yanaktaki çiçek
İnci bir gönöl demek.
Dediler: "doğrudur kazandın imtihanı
Belki de sen olursun bu sarayın sultanı."
İlk süzölmeyi geçtim talihim varmış belki
Eksilmişler aradan bazı kızlar baktık ki
Yerimizi bıraktık geçtik ikincisine
Bu da aynı biçimde, benzer birincisine
[24] Burada da yirmi dört gün faaliyet gösterdik
Olgunlaşmak lazımdı, bir hayli emek verdik.
Dediler ki: İkinci imtihan vardır bir gün
Kalbimiz heyecanlı yüreklerimiz üzgün.
Yine mümeyyizlerin karşısına dikildik
Sıra sıra dizildik önlerinde eğildik.
Üç tane yaşlı adam oturmuşlar kürsüde
Bakışları manalı olgun insan hepsi de
Ortada oturanı beni iyice süzdü

Süzme (II)

Bu bakışlar doğrusu biraz fazlaca üzdü.
Neden sonra yavaşça dudağını oynattı
Yine üç bilmeceyi sürdürdü önüne attı.
Duyan nedir bilen nedir?
Coşan nedir gelen nedir?
Yakan nedir silen nedir?
Görmeden -emin olun- birazcık bile yardım
Daldım geçen günlere sonra şunları dedim:
Duyan bir gönül kuşu
Bilen bir yar bakışı.
[25] Coşan ümitle arzu
Gelen dert keder kaygı.
Yakan söz olmuş taşlar
Silen kan olmuş yaşlar.
Dediler ki "doğrudur kazandım imtihanı
Belki de sen olursun bu sarayın sultanı"
Bu ikinci süzmeyi birçok kız kazanmadı
Götürdüler mezara derhal silindi adı.
Kazananlar alındık sonra bir başka yere
Üç oda bir salonda benzer evvelkilere.
Her yer gibi buna da hemen çabuk alıştık
Burada yirmi dört gün kaldık fazla çalıştık.
Bir sabah dediler ki "imtihan vardır haydi"
İçimizde bir heyecan sanki kurulmuş yaydı.
İmtihan odasına yaklaştık hep beraber
Bazı gözler gülerken bazısı yaş döktüler.
Yine çok yaşlı üç zat oturmuşlar yan yana
Yaklaştılar yanlarına alındık imtihana.
Sayımız hayli vardı belki de birkaç yüzdü
[26] Ortadaki zat bana baktı sessizce süzdü.
Yüzünde bir tebessüm, bakışları manalı
Sustu, düşündü, sordu nihayet şu suali:
Kan nedir devran nedir?
Yakınla uzak nedir?
Yâre ulaşmak nedir?
Gönlümde bu çektiğim derdin varken azabı
Sualleri düşündüm, sonra verdim cevabı:
Kan, yare açılmış kalp

Süzme (III)

Devran, ona güler hep
Yakın, sevgi havası
Uzak, ayrılık yası.
Yâre varmak yamandır
Can yoluna kurbandır.
Dediler ki: "doğrudur kazandım imtihanı
Belki de sen olursun bu sarayın sultanı"
Yine kazanamayan aramızda bulundu
Bu üçüncü süzmeden birçok kız tart olundu
Üç faslı bitirmiştik (şimdi ne olacak) diye
[27] Bir hayli bekleyerek kapıldık üzüntüye.
Sonra bizi aldılar beş odalı bir yere
Burası benzemezdi önce görülenlere
Kapıda bir levhanın üstü şöyle yazılmış:
(Üretmeler gurubu) bu da neymiş nasılmış.
Bir hayli tazyik gördük, sıkıldık çok daraldık
Havasızlıktan yalnız fazlasıyla bunaldık.
Bazı kızlar tutuldu bir sinir buhranına
Bazısı zulüm eyledi insafsızca canına.
Bazı kızlar alındı revirde tedaviye,
Bu sefer sıhhatteydim, gitmedim hasta diye.
Epeyce gün geçirdik bu iç sıkıcı yerde
Sükût bir örtü gibi, üstümüzde bir perde
Bir gün geldik salonun kapısına hepimiz
Dediler: "Son imtihan, şimdi gideceksiniz."
Dokuz mümeyyiz vardı hepsi de sakın yaşlı
Ortada bir ihtiyar nur yüzlü altın başlı.
Suali tane, tane söyleyip bana baktı.
İstikbal benim için, burada başlayacaktı:
[28] Aşk zehrini içmek nedir?
Güliden kefen biçmek nedir?
Yar eline göçmek nedir?
Sualler fazla zordu hiç te kolay değildi
Birden ümidim söndü cesaretim kırıldı.
Sonra daldı gözlerim nur yüzlü ihtiyara
Bakışları götürdü ışıklı bir diyara.
İçimde ses verdikçe üzüldüğüm bir bahar
Kalbime doğdu birden vereceğim cevaplar:

Üretme

Aşk şarabı hayat verir
Gönüldeyse yar hayali.
Bülbül hasta, şifa bekler
Bunu, güle anlatmalı.
Sevgi eli nerededir?
Deme sakın: Yol kapalı
Dediler ki: "Doğrudur kazandın imtihanı
Belki de olacaksın bu sarayın sultanı."
İmtihan faslı bitti akla kararı seçtik
En sonunda yetmiş beş tane kız sınıf geçtik.
[29] Bu salondan aldılar bir sabah hepimizi
Bir sıraya koydular sayarak dizi dizi.
Sonra bir yola girdik hem karanlık hem uzun
Nerede biteceği meçhuldü yolumuzun.
Yürüdük ileriye sessiz bir ince yoldan
Nihayet "durun" diye bir ses gelince yoldan
Yetmiş beş tane kapı önümüzde açıldı
Çok dardı bunlar, belki zorla geçmek kabildi.
Belki artık yaşamak bundan sonra kolaydı 2
Bir kurt çehreli adam geldi bizleri saydı. 1
Yetmiş beş kız hemen süzıldük birer birer 2
Kalbimizde sevinçler gözümüzde sevinçler. 1 (satırlarda yer değişikliği işaret edilmiş)
Tel olduk tutulmuşken bir sevginin ağına
Sarılarak bir neşenin arzunun yumağına.
Bir sevgiye eş olduk ipek olduk sarıldık
Bir âleme renk olduk, çiçek olduk sarıldık
Dediler ki: Bahtınız açıktır düşününüz
Bir sonsuz saadetle geçecek her gününüz.
[30] Sizlere bundan sonra hep sultan diyecekler
Karşınızda yer bulmaz, renkli güller çiçekler.
Önünüzde diz çöküp her baş eğilecektir
Varlığınız her yerde bir solmayan çiçektir.
Yine kurt gibi adam gülerek bize baktı
Bu salonun anladım büyüğü olacaktı.
Dedi: artık terbiye lazımdır şimdi size
Gönlünüz bağlanmışsa eğer şehzademize.
Yanında olanlara birçok emirler verdi
Şişman bir adam geldi bize bir yol gösterdi

Ham İpek

Banyoya götürdüler kirlenmiştik bu ne şans
Hazırlandık hepimiz sürdüler birçok esans.
Yedi çeşit su ile yıkadılar güzelce
Biraz çok koku sürdüler sürünmedik evvelce.
Buradan götürüldük daracık bir salona
Sonra taksim olunduk, hepimiz beşe ona
Başımızda bir adam geldi durdu
Burası çok sıcaktı, durulması pek zordu.
Dört gün bu sıcak yerde kaldık, epeyi yandık
[31] Dört gün sessizce bu azaba katlandık.
Serinler gibi oldu sonra hava birazcık
Sıcaklar yine fazlaydı tahammül ettik artık.
Dört gün yine geçince hava normale düştü
O anda anladım ki talih bize gülmüştü.
Neşeyle dört gün geçti bir gün baktık odamız
Fazla rutubetlendi güçleşti oturmamız
İçimizdeki arzular gönlümdeki hayaller
Ne ses vermez kederler ne dil bilmez melaller.
Gözümde yaş olarak, kalbime sessiz doldu
Bir sabah çok erkenden kapımıza vuruldu.
Koşarak kapıları (kim gelen) diye açtık
Az daha sevinçten düşüp bayılacaktık.
Her birinin gönlünde gülerken bin bir bahar
Karşıladılar bizi sıra sıra genç kızlar.
Aldılar hepimizi okşayan elleriyle
Hep teselli ettiler o tatlı dilleriyle.
Söylemek zordur fakat çok iyi ağırlandık
Bir salona alındık hepimiz hazırlandık.
[32] Dediler: Bükülmüştür şimdi ilk terbiyemiz
Bu dersimiz kolaydır hemen öğreneceksiniz.
Birer locaya girdik uzun bir koridorda
Soyunup giyinmez yatıp kalmaz orada (orda)
Hepimizin yanında birer güzel kız vardı
Hepsinin yüzünde gülen sanki bahardı
Bir orkestra sesi yükselirken derinde
Bir tatlı ahenk vardı uçan nağmelerinde.
Üç gün durmadan döndük birçok figür yaparken
Üç gün gönlümüzdeki hayale taparken.

Yıkama

İlk Kurutma

Nemletme

Büküm Terbiye

Birer rakkase gibi döndük döndük sarıldık
Bazen sustuk kıvrıldık, bazen söndük sarıldık
Gözümde bir tek hayal gönlümde hep o vardı
Yanımdaki güzel kız şu türküyü çalardı:
Bir gönül denemedim
Tutuştum sönedim
Yar yoluna düşmüşüm
Yüz geri dönemedim
[33] El gözünde perde ben
Düştüm sonsuz derde ben
Yâre varmazsam eğer
Ölürüm bu yerde ben.

-
Beyaz ipek bükeyim
Ben kime dert dökeyim
Saçından bir tel ver de
Kefenimi dikeyim.

-
Çöldeyim orman yok
Dertliyim derman yok
Yâre varayım dedim
Elimde fermanım yok.
Bir gün o kız dedi ki: "öğrendik bunu artık
Bu hünerde yetiştin buldun sonunu artık."
Ayırdı beni sonra arkadaşlarımdan baktım
Anladım ki orada yalnız kalacaktım.
İçimde bir sevinç var, gözümde akan yaşlar
[34] Yanımdan uzaklaştı o eski arkadaşlar
Sonra götürüldüler hepsi "bobin büküm"e
Aldıran bulunmadı içimden yaş döktüğüm/döktükçe.
Bir daha seslerini ne duydum ne işittim
Ayrı ayrı hepsine sessizce veda ettim.
Bir gün dediler "hepsi sürülmüşler mezara"
Kimi gamdaydı belki, kimi sonsuz cefada
Üç güzel bayan sessizce yaklaştılar
Bunlar benim derdimi bir anda paylaştılar.
Dediler ki: Sen oldun bizlere İpek Sultan
Karşında baş eğdik, yoluna canlar kurban.

Bobin Büküm

Hayatının ufkunda bir âlem açılmada
Bu âlemden her yere bir ışık saçılmada.
Hoş geldin bu saraya hoş geldin İpek Sultan
Gönüllere ışıksın gözlere çiçek sultan.
Ardında sıra sıra önünde dizi dizi
Kendine bağlıyorsun gönülden sevgimizi.
Gözümüz yolda idi hoş geldin İpek Sultan
Şehzadenin ömrünü güzel edecek sultan.
[35] O kadar tatlıydı ki bu içten gelen sözler
O kadar güzeldi ki karşımda gülen gözler.
Bu sevinci bu tadı diyemem anlatamam
Birde baktım uzaktan kısa, hafif bir adam.
Yanımıza yaklaştı emir verdi kızlara:
İpek Sultan benziyor, yeni gelmiş bahara.
Varlığında neşe var bakışında bir füsün
Niçin bekletiliyor çileye gönderilsin.
On altı gün çilede kaldım bir ömür sürdüm
Türlü türlü şeylerde yetiştim usul gördüm.
Her gün bir kız geliyor bana hizmet ediyor
Karşımda eğilerek geri geri gidiyor.
Her gün bir başka bayan gelerek birer birer
Ne söylenmek ne demek lâzımsa öğretiler.
Kalbin, sözün, bakışın en üstün bilgisini,
Şiirin aşkın vefanın hasretin bilgisini.
Kâh bir sevince uydum sarıldım birer birer
Kâh bahtiyarlık oldu gönlümdeki sevinçler.
Dudaklarım titreyip demezken maksadını,
[36] İçimdeki duyguda buldum bir aşk tadını.
Etrafımda saadet havası yükseliyor,
Varlığıma bir sevinç bir tazelik geliyor.
Çilede tattım aşkın öldüren lezzetini
Beklemek se hakkımdı artık saadetini.
Kalbimde bir tek sevgi gözümde yar hayali
İçimde bir heyecan: Kavuşmak ihtimali
Bir gün refakatime on altı kız verdiler
Bir koridorla uzun bir salona geçirdiler
Bin bir ihtimam yapıp yıkadılar güzelce
İki banyoya girdim, görmemiştım evvelce

Çile Büküm

Tefrik

Bir salona alındım yapıldı bir merasim
Burası çok sıcaktı ağrıdı biraz başım.
Dediler ki: Bir müddet burada güzel sultan
Kalıp dinleneceksin çok çabuk geçer zaman.
Düşündüm bazı günler bir hayale dalarak
Canlandı gözlerimde olanlar yakın, uzak.
İçimde eski günler, önümde gelecekler
Arkamda hatıralar üzüdür mahzun bekler.
[37] Kapıldım bir tuhaf hisse korkuyorum bilmeden
Neşe ufkundayken üzölmek böyle neden?
Bilmiyorum ki nasıl başlayacak bir hayat
Geçenden bir zevk almadım gelen verir mi bir tat.
Bana hepsi dediler: İpek Sultan'sın artık
Gözlerde tütensin artık, içte yanansın artık. (satırlarda yer değışikliği işaret edilmiş)
Günlerim sessiz geçti, yok birbirinden farkı
Bazen kızlar gelerek söylüyorlardı. Şarkı:
Gülene, gülene
Dertli şaşar gülene
Gece bülbül ağlarmış
Bundan bilmem güle ne.
Yaradı, yaradı
Bu can kime yaradı.
Bir derde tutulmuşum
Dilde gezer yar adı.
Acımaz, acımaz
Hasretim çok acım az.
Yoluna kurban oldum
[38] O yar bana acımaz
İncine, incine
Herkes bilir inci ne.
Yâre bir gül gönderdim
Zan etmem ki incine.
Bir sölün boylu oldum güzelleştım saçıldım
Eskiden dağ gülüydüm, şimdi bilmem nasıldım.
On iki gün dinlendim yalnız bu odada
Dilde onun adı gönlüm bir tek sevdada.
Bazen acı hülyalar, bazen coşkun sevinçler
Bir gün dizildi kızlar karşımda teker teker.

Çile Tefrik

Bir yaşlı bayan geldi el etek öptü durdu
Dedi ki: Genç şehzade bize emir buyurdu.
Yanına çıkmak için hazır bulunmanızı
Teşrif ediniz şimdi tefrikten odanızı.
Bir şey demedim gittik merasimle oraya
Bir geniş yere vardık kızlar girdi sıraya.
Bir tatlı his set çekti coşan heyecanıma 2
Kısım kısım ayrılıp yaklaştılar yanıma. 1 (satırlarda yer değişikliği işaret edilmiş)

[39] Bazısı saçlarımı maharetle tarıyor
Bazısı kıvrım kıvrım büküp başa sarıyor.
Bazısı seriyordu önüme elbiseler
Peki dedim hepsine ne yapıp ne deseler
Mücevherler, inciler boynumda parmağımda
Şehzade hediyesi küpeler kulağımda.
Birçok koku süründüm bilmediğim esanslar
Karşımda diz çökenler, önümde reveranslar.
Bir sultan gibi o gün, süslendim çok dikkatle
İçimde bir çarpıntı sardı beni lezzetle.
Boy aynasında baktım başka insan olmuşum
Hakikaten doğruydu ben bir sultan olmuşum.
İki yanımda on kız sessiz duruyorlardı
Arkamda etek tutan altı kız daha vardı.
Biraz bekledik sonra bir adam çıka geldi
Salonun ortasında bir hâkim ses yükseldi.
"Şehzade bekliyor, dedi İpek Sultanı"
Göğümde zor zapt ettim çırpınan heyecanı.
Bir merasim yapıldı sonra bu yerden çıktık
[40] Üç büyük salon geçtik, iki merdiven çıktık.
Bir kapının önüne geldik-ki cidden güzel-
Yanında iki adam bekliyor bağlamış el.
Biraz durduk, açıldı iki kanatlı kapı
İçeriye süzıldüm gözüm kör, kalbim dolu
Duymuyordum hiçbir sesi görmezken ilerimi
Yavaş yavaş yürüdüm kaldırdım gözlerimi.
Gördüm o an karşımda beni candan yakarı
Dert olup kavuranı, yaş olup ta akanı.
Heyecanla seyr ettim onu süzdü sakın
Karşısında eridim bakışlarının lakin.

Bir sevinç yayıldı ki kalbimden her yerime
Huzurunda diz çöktüm daldım ümitlerime.
İçime doldu ondan gelen bir tatlı lezzet
Damla damla aşk oldu varlığimdaki kuvvet.
Dedim: Sana kul oldum yolunu gözlediğim
Sensin benim sultanım, sensin hep özlediğim.
Gönlümde sen olmasan ben yaşar mıydım sanki
Seni candan sevmiştim görmeden de inan ki.
[41] Kalbimde bir sen varsın, sensin bahtiyarlığım
Can yoluna fedadır sensin benim varlığım.
Gözlerime bağlandı eriten bakışları
Beni elimden tuttu kaldırırken yukarı.
Sararken kollarıyla saçlarımı okşadı
Dudaklarından koptu sevinçle "Alfa" adı.
Dedi "Sen hakikaten tam bir İpek Sultan'sın
Bu güzel varlığınla bütün ülkem çalkalansın.
Senden çok memnun oldum sen İpek Sultanımsın
Artık ömrümü mesut edecek sultanımsın."
Sessizce biraz durdum çekildim adım adım
Sonra ne oldu bilmem, hala da anlamadım.
-Benim ki ona varmak tek arzum umudumdu-
Birden kızdı bağırды gözünü açtı yumdu.
Odaya girenlere korkunç sesle gürledi
"Alın İpek Sultan'ı gözüm görmesin" dedi.
İki kuvvetli adam kollarıma girdiler
Sürüyüp çıkardılar yüz geri çevirdiler.
Bir mahzende bekledim ağlayarak günlerce
[42] Günahım neydi benim, nedendi bu işkence?
Akşamları yanıma bir bekçi uğruyordu
İçimdeki duyguyu ona anlatmak zordu.
Bir gün beni aldılar bu karanlık mahzenden
Bir arabaya bindim gözüm yaşla dolarken.
Bu yerden kovar gibi götürdüler sahile
Binerken bir gemiye ağladım geldim dile.
Dedim ki: "Bir hastayım, yok doktorum ilacım
Anladım gidiyorum teselliye muhtacım.
Söyleyin kusurumu ne yaptım ben sizlere"
Bir ihtiyar dedi ki: "Satıldın başka yere."

-

Bir aşkın sarılmışken tel olmuş süruruna
Satılarak kavuştum hayatımın sonuna.
Gidiyordum, burada söndü bahtiyarlığım
Burada gömüldü aşkım, burda kalbim varlığım.
İçim derde eleme, gözüm yaşa dalarak
Gidiyordum burada sevgim gönlüm kalarak.
Yola çıktım içimde kanıyorken bir yara
[43] Gözlerimde yaşlarla açıldım uzaklara.
Hangi hayat bekliyor bilmem gittiğim yerde
Gönlüm "Gemlik"de kaldı varlığım enginlerde.

12/2/945

Dr. Faydagör

Çeviriyazı: Uzm. Yahya OKUTAN